

Luonnos 10.7.2024

Oulujoen vesistövision koordinointi ja rahoitusmallit ARVOVESI 2-hankkeessa

Tässä muistiossa kuvataan ARVOVESI2-hankkeessa käytyjä keskusteluja ja selvityksiä vesistövisiohankkeen jatkotyön organisoinnista, jatkotyötä koordinoivista organisaatioista, erilaisista rahoitusmalleista ja mahdollisesta starttihankeesta. Eri tahojen kanssa käydyt keskustelut kuvataan kronologisessa järjestyksessä. Lopussa esitetään rahoitusmallivaihtoehtoja ja starttihanke-ehdotus. Muistion on tarkoitus toimia tausta-aineistona alueen kunnissa käytäville keskusteluille ja myös 2.9.2024 järjestettävälle kuntien edustajille järjestettävälle tilaisuudelle.

1 Yleiskuvaus lähtökohdista ja taustatyöstä

ARVOVESI 2 - Suunnittelun välineitä ja työkaluja ilmastokestävyyden vahvistamiseksi Oulujoen vesistöalueella-hankkeen työpaketti 1:n tehtävänä on vesistövisiohankkeen täytäntöönpanon edistäminen. Tehtävän toimenpiteiksi määriteltiin hankkeen alkupuolella järjestettävät laajemmat sidosryhmätapaamiset keskeisten toimijoiden (hankkeen ohjausryhmä, vesistövision neuvottelukunta, kuntatapaamiset) kanssa ja neuvottelut eri organisaatioiden kiinnostuksesta vesistövision koordinaatiotehtävään. Neuvottelujen tavoitteina oli myös hahmottaa koordinaatiotyön rahoitusmallia ja tarvittavan rahoituksen määrää. Neuvotteluja johti Syke yhdessä alueen ELY-keskusten kanssa. Neuvottelut painottuivat hankkeen alkupuolelle (tammi-kesäkuu 2024) niin, että jatkotyötä rahoittavat tahot osaisivat varautua vuoden 2025 budjettien suunnittelussa jatkorahoitustarpeeseen ja että sopimus olisi mahdollista hyväksyä ja allekirjoittaa vision toimeenpanoon ja rahoitukseen osallistuvissa organisaatioissa ennen hankkeen päättymistä 31.12.2024.

ARVOVESI2 hanketta edeltäneen ARVOVESI-hankkeen viimeisessä ohjausryhmän kokouksessa elokuussa 2023 sovittiin, että jatkotyön vauhdittamiseksi järjestetään myöhemmin syksyllä 2023 neuvottelukunnan kokous, johon kutsutaan ARVOVESI2-rahoittajien lisäksi ELYjen, Metsähallituksen ja ProAgrian edustajia. Syksyllä 2023 järjestettiin yksi neuvottelukunnan kokous (10.11.2023) ja vuonna 2024 on kolme kokousta (11.4.2024 ja 3.9.2024, marras-joulukuu), joissa jatkotyön koordinaatio ja rahoitus ovat keskustelussa.

Ennen neuvottelukunnan kokousta (10.11.2023) saatiin lin Micropoliksessa lijoen vesistövisiota koordinoivalta Lauri Rantalalta hänen näkemyksiään siitä, millainen olisi hyvää koordinaatiotaho ja koordinaattorilta vaadittavia ominaisuuksia. Kokouksessa käytiin neuvottelukunnan jäsenten välillä ensimmäisiä keskusteluja koordinaation toimeenpanosta, koordinaatio-organisaatiolta vaadittavista ominaisuuksista ja rahoitusmallista. Kokouksessa esitettiin useita näkemyksiä erityisesti sen puolesta, että koordinaatioon olisi hyvä saada kaksi henkilöä ja mahdollisesti kaksi eri organisaatiota. Myös koordinaation tai koordinaattoreiden alueellista jakautumisesta esitettiin näkemyksiä; voisi olla eduksi, jos koordinaattoreita olisi sijoitettuna kummankin maakunnan alueelle. Kokouksessa pohdittiin myös mahdollisia koordinaatioon sopivia ja halukkaita organisaatioita.

2 Mahdollisten koordinaatiosta vastaavien organisaatioiden tunnistaminen ja arviointi

Neuvottelukunnan kokouksessa ja ELY-keskusten kanssa käytyjen keskustelujen perusteella mahdolliseksi koordinaatiotahoiksi arvioitiin aluksi alueen kunnat tai niiden kehittämissyhtiöt, kuten Oulujokivarressa toimiva Humanpolis Oy, Kajaanin ammattikorkeakoulu (KAMK), Itä-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan ProAgriat sekä maakuntaliitot. Oulun yliopisto ja Suomen ympäristökeskus (Syke) rajattiin pois vaihtoehtoista, koska vesistövision koordinointi ei kuulu näiden organisaatioiden ydintehtäviin, jotka painottuvat tutkimus- ja kehityshankkeisiin.

Vaikka KAMK on myös tutkimus- ja kehittämissyhteistyöorganisaatio, sen toimintaan kuuluu alueellisten kehittämissyhteistyöorganisaatioiden toteutus, koska Kainuun Etu -kehittämissyhtiön henkilöstö ja hankkeet liitettiin osaksi

KAMKia 2020-luvun alussa. ELY-keskuksia ei pidetty sopivina koordinaatiotehtävään, koska ne toimivat hankkeiden rahoittajina ja valtionhallinnon uudistukset vaikuttavat niiden rooliin. Koordinaatiota varten perustettavaa yhdistystä tai säätiötä pidettiin aluksi yhtenä vaihtoehtona, mutta useiden tahojen mielestä olisi helpompaa ja nopeampaa käynnistää toiminta olemassa olevien organisaatioiden tuella.

Alkuvaiheessa tunnistettujen organisaatioiden lisäksi esiin nousi myös Suomen metsäkeskus mahdollisena koordinaattorina (Muhoksen kuntatilaisuus, 27.3.2024). Useat tahot ehdottivat, että maakuntaliitot voisivat olla sopivia koordinaatiotehtävään, joten heidän kiinnostuksensa ja näkemyksensä haluttiin myös selvittää.

Koordinaatiotehtävään mahdollisiksi tunnistettujen organisaatioiden osalta tehtiin arviointia siitä, mitkä eri organisaatioiden tai erilaisten organisaatioyhdistelmien vahvuudet ja mahdolliset heikkoudet voisivat olla koordinaatiotehtävän kannalta.

Koordinaationpainopistealueiden tunnistamiseksi laadittiin myös arvio siitä, mitkä Oulujoen vesistön vesistövisioon kirjatusta tavoitteista ja toimenpiteistä vaativat erityistä koordinaatiopanostusta, ja mikä osa etenee itsenäisesti viranomaisten ja toiminnanharjoittajien toimesta.

3 Neuvottelut mahdollisten koordinaatiotahojen ja kuntien kanssa

Tiedustelut koordinaatiotehtävän kiinnostuksesta ja neuvottelut eri koordinaatiokandidaattien kanssa käytiin etänä Teams-kokousten avulla ja sähköpostitse. Neuvotteluja sekä yhteydenpitoa johti Syke yhdessä ELY-keskusten kanssa.

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Koordinaatiotehtävästä käytävät neuvottelut aloitettiin Kajaanin ammattikorkeakoulusta (KAMK), jonka kanssa pidettiin ensimmäinen Teams-kokous 18.1.2024. KAMKssa tehdään edistyksellistä tutkimusta liittyen mm. hulevesiin, mittaustekniikoihin ja tekoälyyn. Kainuun Etu -kehittämisyhtiöstä on siirtynyt henkilöitä KAMKiin. Kestävä matkailu on myös yksi painopisteala KAMKissa. KAMK on mukana myös EU-rahoitteisissa hankkeissa.

Neuvotteluissa KAMK ilmaisi selvästi olevansa kiinnostunut vesistövision koordinoinnista, mikäli työhön saadaan täysi ulkopuolinen rahoitus.

Humanpolis Oy

Humanpoliksen kanssa pidettiin Teams-kokous koordinaatiotehtävästä 12.2.2024. Humanpolista kokouksessa edusti va. toimitusjohtaja Mikko Kiuttu. Humanpolis on kehitysyhtiö, joka toimii Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kunnissa. Toiminnan tarkoitus on ylläpitää ja kehittää erityisesti Rokua UNESCO Global Geopark -matkailualueen laadukasta toimintaa ja Oulujokilaakson elinvoimaa. Humanpoliksen perusrahoitus tulee kunnista, mikä lisäksi Rokua Säätiö ja Metsähallitus rahoittavat toimintaa Geopark-toiminnan osalta. Vuosirahoitusta käytetään hankkeiden omarahoitukseen. Organisaatiossa on tällä hetkellä kaksi vakituista työntekijää ja kaksi kokopäiväistä hanketyöntekijää. Humanpoliksella on myös yhteistyötä ja hankkeita KAMKin kanssa.

Humanpolis ilmaisi olevansa jossain määrin kiinnostunut ja avoin vesistövision koordinaatiotehtävälle. Organisaation pieni koko ja resurssit ovat kuitenkin haasteena. Organisaation strategia ei myöskään täysin vastaa vesistövision toimeenpanon kokonaisuutta, jonka vuoksi hallinto- ja rahoitusmallipohjaa olisi muutettava, mikäli Humanpolis koordinoisi vesistövisiota.

Oulujokivarren kunnat (Oulu, Muhos, Utajärvi, Vaala)

Muhoksella järjestettiin 27.3.2024 Oulujokivarren kuntien edustajien tapaaminen, jossa kuultiin kuntien näkemyksiä koordinaatiosta. Kunnissa esitettiin näkemyksiä, että yksi iso organisaatio, jossa kaksi koordinaattoria voisi olla hyvä malli, sillä kaksi eri organisaatiota voisi tuoda mukanaan hallinnollisia haasteita. Kahden koordinaattorin (henkilön) tarve oli yhteinen näkemys kaikilla kunnilla. Kunnat näkivät

tärkeänä, että koordinaattorit olisivat kuitenkin sijoitettuna eri maakuntiin, vaikka olisivatkin samassa organisaatiossa. Lähtökohtaisesti mahdollisena pidettiin ajatusta, että koordinaatio-organisaatio olisi pelkästään Kainuusta. Vesistövision johtoryhmällä nähtiin kuitenkin olevan vaikutusvaltaa ohjata toimintaa niin, että se on tasapuolista maakuntien välillä. Tilaisuudessa nousi esille Suomen metsäkeskuksen mahdollisuus ja kiinnostus toimia koordinaatioon taustaorganisaationa.

Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun liitot

Maakuntaliittojen kanssa pidettiin erilliset Teams-kokoukset 5.4.2024. Liittojen päätös, että koordinaattorin rooli tai hanketoiminta ei ole heidän ydintehtäviään, ellei kunnista tule erikseen heille ohjausta ottaa koordinaatiota vastaan. Liitoilla on niukat henkilöstöresurssit ja myös rooli hankerahoittajana, jolloin koordinaattorina voi syntyä jääviystilanteita visioon liittyvien hankkeiden rahoituksessa. Myös liittojen näkemys oli, että koordinaatiosta vastaavia henkilöitä olisi hyvä olla kaksi.

Kainuun kunnat (Puolanka, Paltamo, Hyrynsalmi, Suomussalmi, Kuhmo)

Kainuun kuntien tapaaminen järjestettiin Suomussalmella 9.4.2024. Kaksi koordinaattoria sai kannatusta mm. kohdealueen laajuuden vuoksi. Kajaanin AMK:ta pidettiin hyvänä vaihtoehtona koordinoivaksi organisaatioksi, sillä se on neutraali ja aktiivinen toimija ja sillä on myös kokemusta hankehauista. Myös ProAgria Oulu sai tukea. Kuntien rahoitusosuus ei saisi olla liian suuri, sillä tarvetta on myös hankkeiden omarahoitukselle. Vesivoimayhtiöiltä ja valtiolta toivottiin merkittävää panosta rahoitukseen. Olisi tärkeää saada myös luonnonsuojelu- ja vaelluskalajärjestöt, jotka irtisanoutuivat ARVOVESI-hankkeen toimenpide-ehdotuskokonaisuudesta, sitoutumaan jatkotyöhön.

Arvovesi2-hankkeen laajennetun ohjausryhmän ja virallisen ohjausryhmä kokous

Paltamon kuntatalolla järjestettiin 11.4.2024 ARVOVESI2-hankkeen laajennetun ohjausryhmän ja virallisen ohjausryhmän kokous, jossa käytiin läpi koordinaation kartoitusta ja alustavaa esitystä vision rahoitusmallista ja eri osapuolten rahoitusosuuksien määräytymisestä. Tilaisuudessa päätettiin, että 2.9.2024 pidetään seuraava tapaaminen, johon mennessä laaditaan esitys koordinaation organisointimallista, tarvittavasta rahoituksesta ja rahoituksen määräytymisestä kuntien ja yritysten välillä, sekä valtion tuen osuudesta toimeenpanon alkuvaiheessa. Kuntien rahoitusosuuden määräytymisen osalta katsottiin tarpeelliseksi huomioida kuntien väkimäärä. Yritysten rahoitusosuus ei saisi olla liian suuri, jottei synny vaikutelmaa, että vesistöä käyttävät tai kuormittavat yritykset ovat vesistövision toimeenpanoa rahoituksellaan sanelemassa. Esitettyihin organisaatiovaihtoehtoihin ei esitetty kielteisiä näkökantoja.

Suomen metsäkeskus

Suomen metsäkeskuksen edustajien kanssa pidettiin Teams-palaveri 2.5.2024, jossa käytiin läpi vesistövision tavoitteita ja koordinaattorin tehtävää. Metsäkeskuksen edustajat ilmaisivat organisaationsa alustavan kiinnostuksen koordinaatiotehtävään, mutta vain sellaisessa tilanteessa, että jokin toinen organisaatio olisi päävastuullinen koordinaattori ja Metsäkeskus voisi keskittyä vision toimeenpanossa metsätalouden vesiensuojeluun. Kokouksessa päätettiin, että vesistövision koordinaatiotehtävää ja hanketta esitetään Metsäkeskuksen hankeraadille, joka päättää, mitkä hankkeet voivat edetä jatkovalmisteluun. Tuomo Mikkonen ilmoitti 31.5.2024 lähettämässään sähköpostiviestissä, että *"Suomen metsäkeskus on kiinnostunut Oulujoen vesistöalueen vesistövision koordinaatiotehtävästä. Kuitenkaan ei voida sitoutua mahdollisen hankkeen jälkeiseen toimintaan. Lisäksi ehtona on, että toiminnassa on toinen koordinaattori, joka vastaa muusta maankäytöstä kuin metsätaloudesta"*.

ProAgria Oulu

ProAgria Oulun edustajien kanssa käytiin Teams-palaveri 27.5.2024. ProAgria ilmaisi myös alustavan kiinnostuksen koordinaatioon, mutta vain omasta tehtäväkentästään käsin, joten he eivät voisi olla vesistövision pääkoordinaattori. ProAgrialta Oululta saatiin siis puolto, että heidät voi sisällyttää koordinaatiovaihtoehtojen tarkasteluun.

Loppupäätelmä

KAMKista on siis saatu myönteinen vastaus, että he haluavat ottaa koordinaatiotehtävän vastaan, mikäli se sopii vision osapuolille ja rahoituksesta sekä toimeenpanosta saadaan sovittua. Myös Suomen metsäkeskus ja ProAgria ovat vahvistaneet olevansa kiinnostuneita tehtävästä toisena koordinaattorina. Tämän pohjalta on muodostettu kaksi vaihtoehtoista mallia KAMK-ProAgria Oulu ja KAMK-Suomen metsäkeskus sekä arvioitu rahoitustarvetta, jos jatkotyö käynnistetään kahden koordinaattorin mallilla.

4 Kahden koordinaattorin malli

Rahoitustarve

Molempien koordinaatiovaihtoehtojen (KAMK-ProAgria ja KAMK-Suomen metsäkeskus) kustannuksia on arvioitu organisaatioiden toimittamien palkka-arvioiden perusteella. Koska kustannukset nousivat aiemmin ennakoitua korkeammiksi, olemme tarkastelleet myös tilannetta, jossa molempien koordinaattorien kuukausipalkka on 4 000 € / 4 200 € (Suomen metsäkeskuksessa koordinaattorin palkkataso arvioitiin korkeammaksi kuin KAMKissa ja ProAgriassa) sekä tilannetta, jossa toisen koordinaattorin kuukausipalkka olisi 3 500 €. Näiden arvioiden perusteella kahden koordinaattorin mallin palkkakustannusten haarukka olisi noin **165 000–234 000 € vuodessa**. Palkkakustannusten lisäksi on varattava rahoitusta myös matka- ja kokouskuluihin, joiden arvioidaan olevan noin 5 000–10 000 € vuodessa.

Taulukko 1. Arvioidut palkkakustannukset kahdessa koordinaatiomallissa.

		Palkkakustannukset	
Vaihtoehto		Palkka molemmilla 4000 €/kk (MK 4200 €/kk)	Palkka 3500 €/kk toisella koordinaattorilla
KAMK & ProAgria		208500	165000
KAMK & Metsäkeskus		233856	215880

Rahoitusmallit

Hankkeessa muodostettiin useita rahoitusmallivaihtoehtoja: (i) asukasperustainen, (ii) porrastettu asukasperustainen, (iii) kiinteän vuosimaksun lisäksi asukasperustainen lisäosa sekä (iv) asukasluvun lisäksi kunnan alueella sijaitsevan Oulujoen vesistöalueen pinta-alan huomioonottava malli. Näistä laajimman kannatuksen kuntakeskusteluissa sai asukasperustainen porrastettu malli. Alla olevissa taulukoissa on esitetty kolme erilaista asukasperustaista rahoitusmallivaihtoehtoa kunnille ja kuntien rahoitusosuuksia kussakin mallissa. Vaihtoehdot A. ja B. ovat porrastettuja malleja ja vaihtoehto C suoraan asukaslukuun perustuva, mutta siinä vuotuisen rahoitusosuuden suuruus on rajattu maksimissaan 12 000 €:oon. Kuntien yhteenlasketut vuotuiset rahoitusosuudet ovat näissä vaihtoehdoissa 64 000 – 78 500 €. Rahoitusmalleja muodostettaessa otettiin huomioon keskusteluissa esitetty toive, että kuntien rahoitusosuuden tulisi olla kohtuullinen, jotta rahaa jäisi myös erilaisten konkreettisten hankkeiden toteutuksen omarahoitukseen.

Taulukko 2. Erilaisia rahoitusmallivaihtoehtoja ja kuntien rahoitusosuudet eri vaihtoehdoissa.

Asukasmäärä	Maksu, Euroa/vuosi		
	Vaihtoehto A.	Vaihtoehto B.	Vaihtoehto C.
> 10 000 asukasta	10 000	12000	1 € / vuosi /asukas max 12 000 €/vuosi
5000-10000	6000	7500	
2500-5000	4000	5000	
alle 2500 asukasta	2000	2500	

Kunta	Asukasluku	Maksu, Euroa/vuosi		
		A.	B.	C.
Oulu	214651	10 000	12 000	12 000
Muhos	8828	6000	7500	8 828
Utajärvi	2492	2000	2500	2 492
Vaala	2590	4000	5000	2 590
Paltamo	3041	4000	5000	3 041
Kajaani	36492	10 000	12 000	12 000
Puolanka	2359	2000	2500	2 359
Sotkamo	10275	10 000	12 000	10 275
Ristijärvi	1162	2000	2500	1 162
Hyrnsalmi	2064	2000	2500	2 064
Suomussalmi	7171	6000	7500	7 171
Kuhmo	7585	6000	7500	7 585
YHTEENSÄ	298710	64 000	78 500	71 567

Koska kuntien rahoitus kattaisi näiden rahoitusmallien mukaan selvästi alle puolet koordinaation kustannuksista, tarvitaan myös alueen toimijoilta vahvaa panostusta jatkotyön rahoitukseen. Ohjausryhmän kokouksessa 11.4.2024 vesivoimayhtiöt suhtautuivat periaatteessa myönteisesti jatkotyön rahoitukseen. Muita mahdollisia rahoittajia ovat Metsähallitus, joka on merkittävä maanomistaja ja metsätalouden harjoittaja vesistöalueella, kaivosyhtiöt TerraFame Oy ja Sotkamo Silver Oy, jotka ovat rahoittaneet ARVOVESI-hankkeita, sekä kaivosyhtiö Elementis Minerals B.V. Branch Finland. Keskusteluissa korostettiin rahoituspuhjan laajentamisen tärkeyttä myös alueella toimiviin tuulivoimala- ja aurinkovoimalayrityksiin ja Neovaan. Sähköpostiviesti yhtiöille, joilla on jo voimalaitoksia tai niitä on rakenteilla, lähetettiin Sykestä 14.6.2024.

5 Kolmevuotinen starttihanke pohjustamaan jatkotyötä

Koska ELY-keskukset eivät voi rahoittaa luonteeltaan jatkuvaa koordinaatiotyötä, yhdeksi vaihtoehdoksi on Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskusten kanssa käydyissä keskusteluissa noussut kolmevuotinen starttihanke. ELY-keskukset voisivat rahoittaa starttihankeita, mikäli MMM myöntäisi tähän vuosittain määrärahoja. Jos ELY-keskusten rahoitusosuus olisi yhteensä 60 000 €/vuosi, yritysrahoituksen osuus olisi tällöin luokkaa 50 000–100 000 €/vuodessa koordinaatiomallista riippuen. Toisaalta yritysrahoitus ei kuntakeskusteluissa esitettyjen näkemysten mukaan saisi nousta liian suureksi, jotta ei synny vaikutelmaa, että yritykset suuren rahoitusosuuden kautta pääsevät liiaksi ohjaamaan jatkotyön toteutusta.

Keskeisiä tehtäviä starttihankeessa voisivat olla:

- Koordinaattorien palkkaus vastuuorganisaatioon / vastuuorganisaatioihin
- Vesistövisiotyön organisoituminen: ohjausryhmä (rahoittajat) ja neuvottelukunta (laajasti sidosryhmät)
- Osa-alueittain keskeisten eteenpäin vietävien hankkeiden tunnistaminen / priorisointi
- Ulkopuolisen rahoituksen hakeminen keskeisiksi arvioiduille hankkeille ottaen huomioon myös avautuvien rahoitushakujen teemat
- Rahoitusta saaneiden hankkeiden käynnistäminen
- Visiotekemisen koordinointi muun vesistöalueella käynnissä olevan toiminnan kanssa
- Eri osapuolten näkemysten kokoaminen starttihankeeseen onnistumisesta ja jatkosopimuksen valmistelu
- Ohjausryhmän kokousjärjestelyistä vastaaminen
- Yhteistyö sidosryhmien kanssa ja verkostoituminen
- Monikanavainen viestintä